

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
ЦЕНТЪР ЗА ОЦЕНЯВАНЕ В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

НАЦИОНАЛНО ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ ПО
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В X КЛАС

УВАЖАЕМИ УЧЕНИЦИ,

Тестът съдържа **23** задачи по български език и литература, от които:

- 14 задачи с избираем отговор;
- 8 задачи със свободен отговор;
- 1 задача за създаване на текст.

Задачите с избираем отговор са с четири възможности за отговор, от които само един е верен. Отговорите отбелязвайте с черен цвят на химикалка в листа за отговори. Може да работите и върху тестовата книжка, но напомняме, че листът за отговори е официалният документ, който ще се оценява. Поради това е задължително верните според Вас отговори да отбелязвате внимателно в листа за отговори.

За да посочите своя отговор, срещу номера на съответната задача отбележете със знака **×** вътре в кръгчето с буквата на избора от Вас отговор.

Например:

Ако след това прецените, че първоначалният Ви отговор не е верен, запълнете кръгчето с грешния отговор и отбележете със знака **×** буквата на друг отговор, който приемате за верен. Например:

За задачите със свободен отговор и за задачата за създаване на текст в листа за отговори е оставено празно място. Използвайте това място, за да запишете Вашите отговори.

Ако след това прецените, че записаният свободен отговор не е верен, задрашкайте го с хоризонтална черта и запишете над него отговора, който според Вас е правилен.

Запомнете! Като действителен отговор на съответната задача се приема само този, чиято буква е отбелязана със знака **×. За всяка задача трябва да е отбелязан не повече от един действителен отговор.**

ПОЖЕЛАВАМЕ ВИ УСПЕШНА РАБОТА!

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
ЦЕНТЪР ЗА ОЦЕНЯВАНЕ В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ

НАЦИОНАЛНО ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА – X клас, 16 юни 2021 година

Текст I

Прочетете текста и изпълнете задачите към него.

Макар корените от маниока да са ценен източник на въглехидрати, в България те са екзотичен хранителен продукт, който обикновено се подминава в магазините само защото е непознат. Растението вирее само в тропически климат и се отглежда главно в Южна Америка и в Африка, съответно и разходите за транспорт до страната ни са нерентабилни. Ето защо маниоката не се и намира често в търговската мрежа.

Преди да сготвим маниоката, трябва да я обелим. Обелената маниока е бяла на цвят, но много бързо се окислява и потъмнява, затова, ако не я готвите веднага, сложете я в съд със студена вода, така че да няма допир до въздуха. Маниоката най-общо се използва като картофите – варена, на пюре, печена, пържена. И никога сурова, защото съдържа известно количество токсични цианиди, които при термична обработка се разрушават напълно.

Родом от Южна Америка, маниоката е важна част от кухнята на целия континент и от нея се приготвят различни видове хляб. Пържената маниока е почти толкова популярна гарнитура, колкото пържените зелени банани. Азиатците обикновено гледат на маниоката като на по-непълноценна алтернатива на ориза, но пък майсторски са развили превръщането ѝ в десерти.

Един от най-ценените продукти, добиван от корените, е нишестето, по-известно като тапиока. Тапиоката е много калоричен продукт и задоволява 1/3 от хранителните нужди на африканското население, т.е. на около 500 милиона души. Във Великобритания пудингът от тапиока е един от най-ненавижданите училищни десерти и често е наричан „жабешки яйца“ заради образуването на полупрозрачни нишестени сфери след варенето.

1. Кое е вярно за консумацията на маниока?

- А) Термичната обработка на маниоката е задължителна.
- Б) Преди готвене е задължително да престои в студена вода.
- В) Корените от маниока се готвят без предварителна обработка.
- Г) В Азия маниоката се приема за равностойна на ориза храна.

2. Защо разходите за транспорт на маниоката до страната ни са нерентабилни?

- А) Защото маниоката е екзотичен хранителен продукт.
- Б) Защото продуктът е непознат за българския потребител.
- В) Защото разходът за транспорт гарантира сигурен приход.
- Г) Защото растението вирее на отдалечени от България места.

3. В коя двойка отношението между думите е същото като в двойката *МАНИОКА – РАСТЕНИЕ*?

- А) маниока – въглехидрати
- Б) десерт – нишесте
- В) тапиока – продукт
- Г) пудинг – тапиока

4. Какво отделя запетаята в следното изречение:

Преди да сготвим маниоката, трябва да я обелим.

- А) еднородни части
- Б) обособена част
- В) съчинително свързани прости изречения
- Г) подчинително свързани прости изречения

Разгледайте таблицата, за да изпълните задачи 5. и 6.

XVI век	
Растението <i>маниока</i>	Португалски търговци първи пренасят маниоката от Южна Америка до Африка.
1973 г.	
Вредителят <i>лъжещитоносна въшка</i>	Въшките по маниоката са внесени случайно в Африка с други растения от Южна Америка. Те унищожават всички части на растенията – плодове, стъбла и т.н.
80-те години на XX век	
Противосредството <i>паразитна оса</i>	Учени търсят естествен враг на въшката в Южна Америка и откриват паразитната оса.

5. В листа за отговори запишете как е разрешен проблемът с вредителите по маниоката според информацията в таблицата.

6. Като имате предвид информацията от текста и от таблицата, запишете СЪС СВОИ ДУМИ ТРИ последствия, които са възможни, ако реколтата от маниока не се опазва от вредители.

Текст II

Прочетете текста и изпълнете задачите от 7. до 11. включително.

Рядко си даваме сметка колко много дължим на преводачите. Ако нямаше преводачи, щяхме да бъдем осъдени да живеем в непрестанна двупосочна изолация – ние нямаше да разбираме останалата част от света, а светът изобщо нямаше да ни познава.

Днес често се чуват упреци към преводачите, защото все повече от нас имат лесен достъп до оригиналните текстове и знаят езиците, на които са създадени. Това дава на много хора фалшивото самочувствие, че са равнопоставени на преводачите – сякаш знанието на езика е достатъчно. И се забравя най-важното – преводачът не просто заменя думите с техните аналози. Истинският преводач живее в две култури едновременно и пълноценно. Той познава в дълбочина чуждия език и свързания с него културен ареал и също толкова добре се разполага в собствения си език и собствената си култура. Преводачът не е просто човешкият вариант на преводача на „Гугъл“. Тъкмо напротив, той е ерудит с енциклопедични познания. Той е и психолог, който е наясно кое копче трябва да натисне, за да събуди емоцията така, както го е направил авторът.

Толкова много дължим на преводачите, че типично по човешки понякога забравяме, че не можем без тях. **Неглижираме** успехите им, готови сме да ги подценяваме. Защото липсата на уважение и достойно заплащане на труда им води до появата на псевдопреводачи, които не изграждат светове, а ги разрушават. Затова нека ценим добрите, истинските преводачи. Все още ги има, сред нас са. Нека направим така, че да стимулираме и чужди преводачи, които да учат български и да превеждат от български за света. Малката ни култура може да бъде голяма, ако намери излаз към световната. Има само един начин за това – чрез преводачите.

7. Защо трябва да се зачита трудът на преводачите според текста?

- А) Защото по този начин много от преводачите ще престанат да градят фалшиво самочувствие.
- Б) Защото благодарение на преводачите се осъществява контакт с останалата част от света.
- В) Защото това ще стимулира повече чужди преводачи да учат нашия език и да превеждат от него.
- Г) Защото много хора вече могат лесно да се запознаят с оригиналите на преведените текстове.

8. Използваният в текста глагол *неглижирам* е употребен със значение:

- А) пренебрегвам
- Б) превъзнасям
- В) преодолявам
- Г) преоценявам

9. Кога според текста преводачът може да събуди емоцията така, както го е направил авторът в оригинала?

- А) Когато използва правилната клавишна комбинация върху клавиатурата на компютъра си.
- Б) Когато успешно премине курс по психология, за да се ориентира още по-добре в двата езика.
- В) Когато лично се запознае с автора, чието творчество е успял да преведе на български език.
- Г) Когато съумее да намери точните думи и да съхрани особеностите на чуждата култура.

10. В кое от изреченията от текста се посочва условие за постигане на определен резултат?

- А) Рядко си даваме сметка колко много дължим на преводачите.
- Б) Преводачът не е просто човешкият вариант на преводача на „Гугъл“.
- В) Тъкмо напротив, той е ерудит с енциклопедични познания.
- Г) Малката ни култура може да бъде голяма, ако намери излаз към световната.

11. Запишете в листа за отговори СЪС СВОИ ДУМИ АРГУМЕНТ в подкрепа на едно от твърденията.

Текст III

Прочетете откъса от одата *Левски* на Иван Вазов и изпълнете задачите от 12. до 21. включително.

Из „ЛЕВСКИ“

Иван Вазов

Но тиранът люти да убий духът
една заран Левски осъди на смърт!
Царете, тълпата, мръсните тиран
да могат задуши гордото съзнание,
гласът, който вика, мисълта, що грей,
истината вечна, що вечно живей,
измислиха всякой по една секира
да уморят всичко, дете не умира:
зарад Прометей стръмната скала,
ядът за Сократа с клеветата зла,
синджир за Коломба, кладата за Хуса,
кръста на Голгота за кроткий Исуса –
и по тоя начин най-грозний конец
в бъдещето става най-сяен венец.

Той биде обесен.

О, бесило славно!

По срам и по блясък ти си с кръста равно!

Под теб ний видяхме, уви, да висят
много скъпи жертви и да се тресят,
и вятърът южни с тях да си играе,
и тиранът весел с тях да се ругае.
О, бесило славно! Теб те освети
смъртта на героите. Свещено си ти.
Ти белег си страшен и знак за свобода,
за коя под тебе гинеше народа,
и лъвът, и храбрий; и смъртта до днес
под тебе, бесило, правеше ни чест.
Защото подлецът, шпионът, мръсникът
в ония дни мрачни, що „робство“ се викат,
умираха мирни на своето легло
с продадена съвест, с позор на чело,
и смъртта на тебе, о, бесилко свята,
бе не срам, а слава нова за земята
и връх, от където виждаше духът
към безсмъртието по-прекия път.

12. Чрез споменаването на Исус, Прометей, Сократ, Хус в откъса НЕ се постига:

- А) Изобличаване на тираните, които се стремят да уморят всичко, дете не умира.
- Б) Противопоставяне на Исус, Прометей, Сократ, Хус на анонимните подлещи.
- В) Противопоставяне на Исус, Прометей, Сократ, Хус на Левски и неговото дело.
- Г) Съпоставяне на образа на Левски със световни образци на героизъм.

13. Кое прави тираните да изглеждат жалки въпреки властта, която притежават?

- А) Не могат да проумеят, че за разлика от тялото духът е безсмъртен.
- Б) Проявяват снизходителност към упоритите противници на властта.
- В) Правят компромиси в името на истината, отстоявана от великите личности.
- Г) Не упражняват силата на цялата власт, с която смятат, че разполагат.

14. Коя опозиционна двойка НЕ се открива в откъса от творбата?

- А) свое – чуждо
- Б) народ – личност
- В) срам – слава
- Г) живот – смърт

15. С какво значение е употребен изразът *най-грозний конец* в откъса от текста?

- А) неочакван край
- Б) грозна истина
- В) ужасяваща смърт
- Г) безчестно действие

16. Защо в откъса бесилото е с кръста равно?

- А) Смъртта на бесилото е възмездие за извършените грехове.
- Б) Смъртта на бесилото е саможертва в името на другите.
- В) Смъртта на бесилото е отмъщение заради стореното зло.
- Г) Смъртта на бесилото разколебава смисъла на подвига.

17. Страданието на героите в откъса НЕ се свързва:

- А) със скалата
- Б) с кладата
- В) с леглото
- Г) със секирата

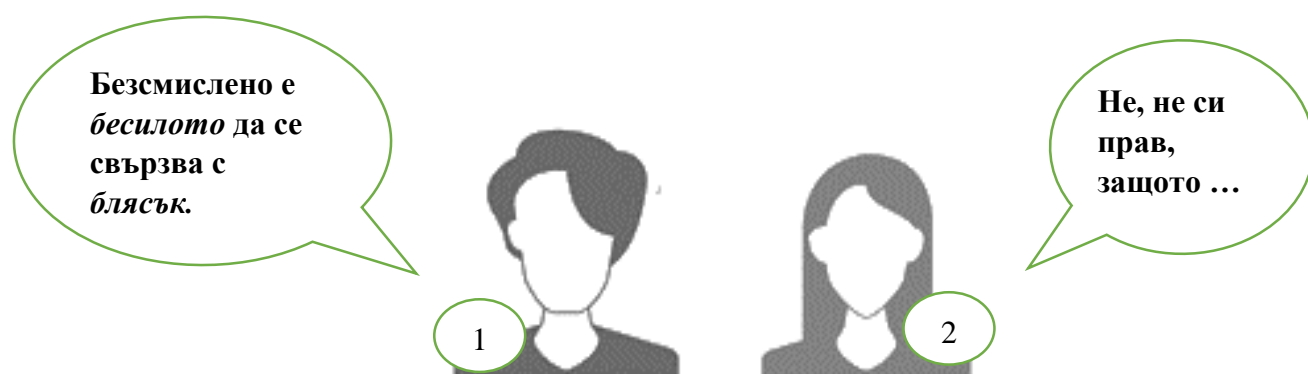
18. В листа за отговори запишете какво е подчертаното изразно средство в стиха:

Но тиранът люти да убий духът

19. Открийте проявена в откъса ЕДНА характерна за жанра на одата черта и я запишете в листа за отговори.

20. Двама десетокласници коментират откъса от творбата „Левски“.

Довършете второто изказване, като запишете със СВОИ ДУМИ ДВА КОНТРААРГУМЕНТА срещу заявената теза.

21. В листа за отговори формулирайте и запишете в 3 – 4 изречения СОБСТВЕНА теза по ЕДНА от посочените теми:

*Цената на чистата съвест
Вечната истина*

22. Препишете текста, като редактирате допуснатите 8 грешки.

Яворовата балада Две хубави очи разкрива истинската същност на любовта и образът на любимата. Произведението изразява дълбоко любовно чувство и за това звучи като интимно откровение. Представянето на любимата чрез детайл от нейната външност, какъвто са очите предава загадочност на изображението. Оприличена е на ангелско създание, което буди възхищение.

23. Предайте в резюме съдържанието на Текст I.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

**НАЦИОНАЛНО ВЪНШНО ОЦЕНЯВАНЕ
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА – X клас, 16 юни 2021 година**

КЛЮЧ С ВЕРНИТЕ ОТГОВОРИ

Зад. №	Верен отговор	Т.
1.	А	1
2.	Г	1
3.	В	1
4.	Г	1
5.	чрез паразитната оса / чрез естествения враг	1
6.	<i>Например:</i> - Ще се намалят добивите от маниока. - Ще има недостиг на тапиока. - Около половин милиард африканци ще бъдат заплашени от глад.	3
7.	Б	1
8.	А	1
9.	Г	1
10.	Г	1
11.	<i>Например:</i> - Преводите представят чужди култури / обогатяват представите ни за света / позволяват да се докоснем до различни светогледи. - Чрез преводите се съизмерваме с другите култури / обогатяваме познанието за себе си.	2
12.	В	1
13.	А	1
14.	Б	1
15.	В	1
16.	Б	1
17.	В	1
18.	метафора / инверсия	2
19.	<i>Например:</i> възхвала на героя / преклонение пред делото на героя / възторжена прослава на бесилото / патос на лирическият говорител	2
20.	<i>Например:</i> - Думата <i>блясък</i> е в преносна / метафорична употреба / <i>блясък</i> е синоним на слава в контекста на творбата / блясъкът се противопоставя на мрака на робството. - Бесилото е знак, символ на мъченическата смърт / на саможертвата в името на високи духовни идеали; то е свещено като кръста / води към безсмъртието.	4
21.	Теза	6
22.	Яворовата творба „Две хубави очи“ разкрива истинската същност на любовта и образа на любимата. Произведението изразява дълбоко любовно чувство и затова звучи като интимно откровение. Представянето на любимата чрез детайл от нейната външност, както са очите, придава загадъчност. Оприличена е на ангелско създание, което буди възхищение.	8
23.	Резюме	8
	общо	50